

شیرازی، ظهیرالدین ← ظهیرالدین شیرازی

شیرازی، عباس بن حسین، وزیر معزالدوله و عزالدوله، پادشاهان آل بویه در عراق، در اواسط سده چهارم. کنیه اش ابوالفضل بود و در ۳۰۳ در شیراز به دنیا آمد. از پیشینه خانوادگی اش اطلاع روشنی نیست. به نظر می‌رسد که او از خاندانی دبیرپیشه در شیراز بوده و از سالهای جوانی به دستگاه دیوان‌سالاری آل بویه راه یافته بوده است. او در حدود ۳۳۴ به همراه معزالدوله دیلمی* (حک: ۳۳۴-۳۵۶) به بغداد رفت (← حُضری، ص ۳۲۲؛ همدانی، ص ۴۲۰؛ هندوشاه نخجوانی، ص ۲۳۷).

نخستین مقام شیرازی در دیوان‌سالاری آل بویه صاحب دیوان نفقات در دوره حکومت عمادالدوله (حک: ۳۲۰-۳۳۸) بود (مسکویه، ج ۶، ص ۱۵۳). چندی بعد، شیرازی به نیابت ابومحمد حسن بن محمد مَهَلَبی*، وزیر معزالدوله، منصوب شد و نزد وی اعتباری والا یافت. او در ۳۴۹ با زینب، دختر مهلبی، ازدواج کرد و از این پس، پیوند آن دو مستحکم تر شد (همان، ج ۶، ص ۲۲۲؛ همدانی، همانجا). در این هنگام، شیرازی به ثروت و جایگاهی شایان توجه دست یافته بود. به گونه‌ای که در ساحل دجله خانه‌ای باشکوه با هزینه‌ای بیش از یک‌صد هزار دینار ساخت (همدانی، همانجا).

مناسبات مهلبی با شیرازی در سالهای پایانی وزارتش به سستی گرایید. در ۳۵۰، مهلبی به دستور معزالدوله، بیشتر ارکان حکومت از جمله شیرازی را دستگیر و در خانه‌شان حبس کرد. سبب دستگیری آنان نیاز معزالدوله به پول برای ساختن کاخی در شمال بغداد بود. از این رو، شیرازی با پرداخت سیصد هزار درهم آزاد شد (مسکویه، ج ۶، ص ۲۲۷-۲۲۵؛ زبیدی، ص ۲۵۵). به نظر می‌رسد که از این پس، شیرازی برای رضایت خاطر معزالدوله پیش قدم بوده است. چنانکه، در ۳۵۳ هدایایی به ارزش پنج‌هزار درهم به معزالدوله تقدیم کرد (رشید بن زبیر، ص ۱۰۸).

در شعبان ۳۵۲، ابومحمد مهلبی وزیر درگذشت. معزالدوله پس از او شیرازی و ابوالفرج محمد بن عباس بن فسانجس (← فسانجس*) را به طور مشترک جایگزین مهلبی کرد، اما به هیچ‌یک عنوان وزیر نداد (تَنُوخِی، ج ۴، ص ۴۹-۵۰، ج ۸، ص ۵۴۶-۵۴۷). بنابراین، شیرازی تمام تلاشش را برای به دست آوردن منصب وزارت به کار بست. او برای جلب نظر معزالدوله دو جشن باشکوه به افتخار وی ترتیب داد. نخستین جشن را در ۳۵۴ به هزینه ۱۵۰۰۰۰۰ درهم برپا کرد. با این حال، این جشن بی‌نظیر و خارج از تصور معزالدوله منصب وزارت را برای شیرازی به ارمغان نیاورد

(← هندوشاه نخجوانی، همانجا)؛ اما چون بریایی آن باعث خشنودی معزالدوله شده بود، شیرازی در سال بعد (۳۵۵) جشنی باشکوه‌تر از قبل به افتخار وی برپا کرد. این بار، شیرازی دومیلیون درهم صرف کرد، هزاران تن مهمان دعوت نمود و غلامان و کنیزان ترک و املاک بسیار پیشکش معزالدوله کرد (همدانی، ص ۴۲۰-۴۲۱؛ هندوشاه نخجوانی، ص ۲۳۷-۲۳۸).

با این همه، شیرازی به مقام وزارت دست نیافت، اما صاحب ثروت فراوان بود و جایگاهی شایسته نزد معزالدوله داشت. او غلامان ترک بسیار در اختیار داشت که برای هر یک اقطاع نیکو و دیه‌های آبادان مقرر کرده و برای هر کدام کاتب و نایب برای رسیدگی به امورشان تعیین کرده بود (هندوشاه نخجوانی، ص ۲۳۷).

معزالدوله در اواخر ۳۵۵، شیرازی را به فرماندهی سپاهی برای سرکوب قیام عمران بن شاهین* تبّطی، فرمانروای بَطِیحه، به واسط فرستاد، اما وی کاری از پیش نبرد. با درگذشت معزالدوله در ابتدای ۳۵۶، شیرازی با عمران مصالحه کرد و به بغداد برگشت تا از رقابت بر سر دستیابی به منصب وزارت از رقیب خود، ابوالفرج فسانجس، بازماند (مسکویه، ج ۶، ص ۲۵۷؛ ابن اثیر، ج ۸، ص ۵۷۳).

پس از مرگ معزالدوله، فرزندش بختیار* ملقب به عزالدوله (حک: ۳۵۶-۳۶۷) بر تخت نشست. معزالدوله به او سفارش کرده بود که شیرازی و فسانجس را، به واسطه کاردانی و تدبیرشان، در دستگاه دیوانی ابقا کند (مسکویه، ج ۶، ص ۲۷۲؛ ابن اثیر، ج ۸، ص ۵۷۶)؛ اما عزالدوله نه تنها به توصیه پدر توجه نکرد، بلکه به تحریک آن دو علیه هم پرداخت و آنان را در مقابل هم قرار داد. هرچند که کشمکش آن دو برای دستیابی به وزارت، در تشدید این رقابت بی‌تأثیر نبود. در این هنگام به علت ناتوانی و بی‌تدبیری عزالدوله، حکومت در پرداخت حقوق سپاهیان ترک و دیلم ناتوان مانده بود و همین امر نافرمانی سپاهیان را در پی داشت. عزالدوله که خود توان حل این مشکل را نداشت به دو دبیرش، شیرازی و فسانجس، متوسل شد و از آنها یاری طلبید. در واقع، حل مشکلات مالی سپاهیان را پیش شرط دستیابی به منصب وزارت قرار داد. شیرازی که از جسارت و قاطعیت بیشتر بهره‌مند بود، به کمک کاتب دیوان فارسی، شیرزاد بن سرخاب، تعهد کرد که حقوق معوقه سپاهیان را در زمانی اندک بپردازد. او برای این منظور به اقدامات دامنه‌داری دست زد. به این ترتیب که اموال درباریان را مصادره کرد و از آنها تعهد مالی گرفت، و جمع‌آوری خراج را از سر گرفت و از این طریق حقوق سپاهیان دیلمی را پرداخت. پرداخت حقوق سپاهیان ترک را نیز